

Joachim Zdrenka (Poczdam)

DOKUMENT POZNAŃSKIEGO ROZEJMU POLSKO-POMORSKIEGO Z 1409 R. W KONTEKŚCIE „WIELKIEJ WOJNY”

Kwestia stosunków pomorsko-krzyżacko-polskich w przededniu wybuchu „Wielkiej Wojny” była wielokrotnie przedmiotem badań zarówno niemieckich jak i polskich. Odsyłając po szczegóły do własnej pracy¹, ograniczę się do przypomnienia podstawowych faktów.

W obliczu nieuchronnie zbliżającej się wojny zarówno strona polska jak i krzyżacka dążyła do uregulowanie stosunków z książętami Pomorza Zachodniego i związania ich z sobą układami państwowymi. 14 X 1407 r. w Czarnem, podczas spotkania księcia słupskiego Bogusława VIII z wielkim mistrzem krzyżackim Ulrykiem von Jungingen, przyjęty został projekt pokojowego układu granicznego między księstwem słupskim a państwem Zakonu Krzyżackiego, ratyfikowany 23 IX 1408 r.² Przed 31 X 1408 r. książę szczeciński Świętobór I, uważnie obserwujący stosunki polsko-krzyżackie i pomorsko-krzyżackie, spotkał się w Szczecinku z Bogusławem VIII, z którym omawiał kwestię stanowiska książąt pomorskich w zapowiadającej się wojnie polsko-krzyżackiej³. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że książę szczeciński wystąpił tutaj jako stronnik krzyżacki i namawiał

¹ Por. J. Zdrenka, *Polityka zagraniczną książąt szczecińskich w latach 1295–1411*, Słupsk 1987, s. 255 i dalej.

² *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preußen im 15. Jahrhundert*, hrsg. v. E. Weise, Bd. I, Marburg 1969, nr 56 i 57.

³ O spotkaniu książąt pomorskich poinformował wielkiego mistrza Henryk von Güntersberg, por. *Geschichte des Geschlechts von Zitzewitz*, bearb. v. M. v. Stojentin, Bd. I, Stettin 1900, nr 13.

Bogusława VIII do pozostania w obozie antypolskim⁴. Ze względu na częste zmiany frontu politycznego książąt pomorskich kwestia ta nie jest oczywista, jakkolwiek bardzo prawdopodobna. Ponieważ książęta pomorscy nie tylko w tym konflikcie kierowali się głównie interesami gospodarczo-finansowymi, a dopiero w dalszej kolejności względami politycznymi, nic dziwnego, że zarówno strona polska jak i krzyżacka starały się ich pozyskać pożyczkami pieniężnymi, przywilejami handlowymi lub w inny wymierny sposób. W tej sytuacji nie może dziwić fakt, że już 29 XII 1408 r. książę szczeciński kwitował Zakonowi Krzyżackiemu w Człuchowie pożyczkę 1000 kop groszy praskich, otrzymując przy tej okazji obietnicę dalszej pomocy finansowej⁵. W okresie poprzedzającym wybuch działań wojennych z Zakonem w 1409 r. obie strony, tj. polska i krzyżacka, wzmocniły swe starania o utrzymanie lub (ponowne) pozyskanie sojuszników w osobach książąt zachodniopomorskich. O tego rodzaju staraniach ze strony krzyżackiej w pierwszych miesiącach 1409 r. informują liczne listy wysyłane z terenu Nowej Marchii do wielkiego mistrza. Z przesłanych do Malborka informacji wynika, że takie rozmowy przeprowadzone zostały z księciem szczecińskim w styczniu i przed 15 III w Pyrzycach⁶. Wynika stąd wniosek, że w tym czasie książę szczeciński znajdował się w obozie krzyżackim, co ułatwiło mu zwrócenie się do wielkiego mistrza 2 IV 1409 r. o zwrot zarekwirowanych towarów szczecińskich w porcie gdańskim⁷. Przed 14 VI 1409 r. odbyło się w Stargardzie Szczecińskim spotkanie przedstawicieli trzech linii książęcych, na którym nie tylko omówiono aktualną sytuację polityczną, ale również próbowano podjąć wspólne działania, wysyłając posłów zarówno do Krakowa jak i do Malborka⁸. W tym to kontekście należy rozpatrywać niżej publikowany poznański dokument księcia szczecińskiego Świętobora I, wystawiony także w imieniu księcia słupskiego Bogusława VIII. Nieobecność Bogusława zdaje się wskazywać, że w tym czasie istniały jakieś kontrowersje między księciem słupskim a monarchą polskim. Najprawdopodobniej

⁴ W. Loos, *Die Beziehungen zwischen dem Deutschordensstaat und Pommern*, Königsberg 1937, s. 52 i J. Mielcarz, *Dzieje społeczne i polityczne księstwa słupskiego w latach 1372–1411*, Poznań–Słupsk 1976, s. 220.

⁵ *Die Staatsverträge*, Bd.1, nr. 71.

⁶ GSPK, OBA, nr 1044, 1056, 1057.

⁷ *Hansisches Urkundenbuch*, Bd. 5, Halle–Leipzig 1899, nr 869.

⁸ GSPK, OBA, nr 1079, 1087. Por. Loos, op. cit., s. 52 i B. Zientara, *Bydgoszcz, Nakło i hołd w Pyzdrach. Księstwo słupskie a Polska w latach 1386–1412*, ZH, t. 34, 1969, s. 33 i n.

przyczyną była niestabilna polityka księcia słupskiego, który lawirował między obozem polskim i krzyżackim, nie mogąc się zdecydować na żaden z nich. Kwestia ta wymaga jeszcze dalszych badań. Książę szczeciński przybył do Poznania bezpośrednio ze spotkania w Stargardzie Szczecińskim, co potwierdzałoby tezę, że miał za zadanie wysondować aktualną sytuację, ocenić szanse polskie w zbliżającym się konflikcie krzyżackim i utrzymać obcię pomorską jako nadal otwartą. Niewątpliwie takie stanowisko książąt pomorskich sprawiało, że zarówno strona polska jak i krzyżacka nie mogły być do końca pewne, po której stronie książęta ci ostatecznie się opowiedzą. Pobyt księcia szczecińskiego w Poznaniu został odnotowany w Malborku z jak największą uwagą⁹ i bez wątpienia przyczynił się do kolejnego otwarcia skarbcza zakonnego dla Pomorzan. Utwierdza w tym fakt, że do zaplanowanego spotkania Bogusława VIII z królem polskim w Czarnkowie w dniu 9 IX 1409 r. nie doszło. Mało tego, z Poznania Świętobór szczeciński udał się wprost do Malborka¹⁰. Tu spotkał swego krewniaka, księcia wołogojskiego Warcisława VIII, który otwarciem przeszedł na stronę krzyżacką i zawarł 28 VII sojusz antypolski, otrzymując za to kolejną pożyczkę pieniężną¹¹. Kiedy książę szczeciński opuszczał Malbork, udając się w drogę do Szczecina, decyzja wypowiedzenia wojny Polsce przez stronę krzyżacką już zapadła. W dniu 6 VIII 1409 r. Ulryk von Jungingen wypowiedział oficjalnie wojnę Polsce¹². Książęta wołogojscy i szczecińscy wystąpili w niej jako stronnicy i sojusznicy Zakonu Krzyżackiego. Natomiast książę słupski Bogusław VIII prowadził do końca politykę wyczekiwania i opowiedział się po stronie polskiej dopiero wówczas, kiedy zwycięzca był już praktycznie znany.

Dokument

Poznań, 25 VI 1409

Książę szczeciński Świętobór I zawiera w imieniu księcia słupskiego Bogusława VIII rozejm z królem polskim Władysławem Jagiełłą z dniem 29 VI

⁹ GSPK, OBA, nr 1088.

¹⁰ Por. J. Zdrenka, *Itinerar des Stettiner Herzogs Swantibor I. (ca. 1351–1413)*, Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde, Bd. 41, 1995, s. 190.

¹¹ *Die Staatsverträge*, Bd. I, nr 68; *Marienburgers Tresslerbuch der Jahren 1399–1409*, hrsg. v. E. Joachim, Königsberg 1896, s. 552, nr 2; 554, nr 7; 556, nr 5, 559, nr 24.

¹² Z. Nowak, *Akt rozpoczynający „Wielką Wojnę”*. List wypowiedni wielkiego mistrza Ulryka von Jungingen z 6 sierpnia 1409 roku, KMW, 1976, nr 1, s. 79–85.

1409 r. i uzgadnia termin spotkania księcia Bogusława z królem w Czarnkowie na dzień 9 IX t.r.

Oryg.: AGAD, Dokumenty pergaminowe, nr 510. Pergamin 26,5 × 16,8 cm; plica 2,7 cm. Pieczęć przywieszona na pasku pergaminowym. Na rewersie regist: 1409 / A. CCCC nono / *Induciae annuae inter Wladislaum regem et Boguslaum ducem Stetinensem* / i stare sygnatury: Carton 22 N° 19. / N° 15. / 43^b / *Registrata Pomerania N° 5 / N° 6. / 518.212 / Nalepka: М. Ю. Варшавский Главный Архивъ Древнихъ Акдовъ Заль IV. Шкафъ 1. Полка 3. N° 510.*

Swantoborius Dei gracia dux Stetinensis Rugieque princeps significamus tenore presencium, quibus expedit universis, quomodo inter serenissimum principem, dominum nostrum, dominum Wladislaum Dei gracia regem Polonie Lithuanieque principem supremum et heredem Russie etc., fratrem nostrum carissimum subditosque terrarum ipsius ex una et illustrissimum principem, dominum Bugslaum Dei gracia Stetinensem ducem etc., nostrum patrum subditosque terrarum suarum parte ex altera, cristianitas, puras et integras pacis treugas a festo sanctorum Petri et Pauli apostolorum proxime affuturo ad revolucionem unius anni integri, hoc est ad aliud festum eorum Petri et Pauli apostolorum concepimus et statuimus sub condicionibus infrascriptis, hiis videlicet, quod omnes nobiles, vasalli, milites, clientes et alii subditi terrarum tam ipsius preclarissimi domini nostri et fratris, preclarissimi^{a)} regis Wladislai, quam illustris principis, ducis Bugslai, patrum nostri per eisdem anni integri hic descripti spacium cum omnibus possessionibus, castris, civitatibus, opidis, fortaliciis, villis bonisque aliis, quibuscumque nominibus vocitantur, in pace et tranquillitate permaneant nec aliquas gwerras, lites seu controversias inter se commoveant dolo et fraude quibuslibet postergatis. Quibusquidem pacis treugis sic durantibus consilia eiusdem domini nostri et fratris, domini Wladislai regis et patrum nostri, ducis Bugslai certos diem et terminum placitorum servare debeant, cui convencioni nos Swantoborius dux memoratus, dictarum treugarum institutor debuerimus personaliter interesse in crastino Nativitatis Virginis Marie gloriose proxime affuturo in Czernecow celebrande et tanquam principalis iniuriarum descisor alias oberman dictus omnium displicenciarum, iniuriarum, iurgiorum et quarumlibet difficultatum primo inter eundem serenissimum dominum nostrum fratrem, regem Wladislaum et patrum nostrum, ducem Bugslaum, demum inter subditos partis utriusque cuiuscumque status et condicionis fuerint cum eisdem consiliariis nostris partis utriusque materias decidere, tollere et rigore iustitie conplanare, que sic placitamus et treugas concepimus dicti dominus

noster frater carissimus, dominus Wladislaus rex et patruus noster, dux Bugslaus literis eorum sigillis sigillatis se mutuo astrinxerunt. In horum testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum Pozna[nie] feria tertia infra octavas Johannis Baptiste anno Domini M^o CCCC^o nono.

* Za konsultację paleograficzną dziękuję dr hab. Tomaszowi Jurkowi.

a) Lekcja niepewna.

Die Urkunde des Posener polnisch-pommerschen Waffenstillstands von 1409 im Kontext des „Großen Kriegs“

Angesichts des nahenden Kriegs (1409–1411) strebten sowohl Polen als auch der Deutsche Orden danach, ihre Beziehungen mit den Herzögen von Westpommern zu regulieren, und diese mit Staatsverträgen an sich zu binden. Beide Seiten waren bestrebt, die Herzöge mit Darlehen, Handelsprivilegien usw. für sich zu gewinnen. Vor dem 14. Juni 1409 trafen in

Stargard die Vertreter der drei herzoglichen Linien zusammen, die versuchten, gemeinsame Schritte zu unternehmen, und Abgesandte sowohl nach Krakau als auch nach Marienburg schickten. In diesem Kontext ist die im Nachfolgenden veröffentlichte Urkunde des Herzogs Świątobór I. von Stettin zu betrachten, die auch im Namen des Herzogs Bogusław VIII. von Stolp ausgestellt wurde. Der Stettiner Herzog kam nach Posen unmittelbar nach dem Treffen in Stargard, wahrscheinlich mit der Aufgabe, die aktuelle Lage auszuloten, die Chancen Polens im nahenden Konflikt einzuschätzen, und die Option Pommerns weiterhin offen zu halten. Eine solche Haltung der pommerschen Herzöge hatte zweifellos zur Folge, dass weder die polnische noch die Deutschordens-Seite absolut sicher sein durfte, für wen sich die Herzöge letztendlich aussprechen würden. Der Aufenthalt des pommerschen Herzogs in Posen wurde in Marienburg mit größter Aufmerksamkeit zur Kenntnis genommen, und trug zur erneuten Öffnung der Ordens-Schatzkammer für die pommerschen Herzöge bei. Unmittelbar nach seinem Besuch in Posen begab sich Świątobór nach Marienburg. Hier traf er den Herzog Warcisław II. von Wolgast, der offen auf die Ordens-Seite überging und am 28. Juli ein antipolnisches Bündnis schloss, wofür er abermals ein Darlehen erhielt. Als der Stettiner Herzog Marienburg verließ, war der Entschluss, Polen den Krieg zu erklären, schon gefasst. Die Herzöge von Wolgast und Stettin traten in diesem Krieg als Anhänger und Verbündete des Deutschen Ordens auf. Der Herzog von Stolp Bogusław VIII. betrieb dagegen bis zum Ende die Politik des Abwartens und stellte sich erst dann auf die polnische Seite, als der Sieger praktisch bekannt war.